basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

VERBRUIKERSTUDIES

NOVEMBER 2023

NASIENRIGLYNE

PUNTE: 200

Hierdie nasienriglyne bestaan uit 20 bladsye.

Kopiereg voorbehou

AFDELING A: KORTVRAE

VRAAG 1

1.1	1.1.1	B✓	*Onthou, maklik (Verken, p.167; Suksesvol, p.185)*	(1)
	1.1.2	A✓	*Onthou, maklik (Verken, p.163; Suksesvol, p.181)*	(1)
	1.1.3	C✓	*Onthou, maklik (Verken, p.169; Suksesvol, p.190)*	(1)
	1.1.4	D✓	*Verstaan, matig (Verken, p.162; Suksesvol, p.179)*	(1)
	1.1.5	A✓	*Onthou, maklik (Verken, p.164-165; Suksesvol, p.181)*	(1)
	1.1.6	D✓	*Onthou, maklik (Verken, p.89; Suksesvol, p.103)*	(1)
	1.1.7	D✓	*Onthou, maklik (Verken, p.97; Suksesvol, p.117)*	(1)
	1.1.8	C✓	*Onthou, maklik (Verken, p.95; Suksesvol, p.113)*	(1)
	1.1.9	A✓	*Onthou, maklik (Verken, p.80; Suksesvol, p.93)*	(1)
	1.1.10	B✓	*Onthou, maklik (Verken, p.105; Suksesvol, p.127)*	(1)
	1.1.11	A✓	*Toepassing, maklik (Grade 11)*	(1)
	1.1.12	C✓	*Verstaan, matig (Verken, p.64; Suksesvol, p.72)*	(1)
	1.1.13	B✓	*Verstaan, matig (Verken, p.51; Suksesvol, p.54)*	(1)
	1.1.14	A✓	*Onthou, maklik (Verken, p.148; Suksesvol, p.162)*	(1)
	1.1.15	D✓	*Verstaan, maklik (Verken, p.122; Suksesvol, p.140)*	(1)
	1.1.16	C✓	*Verstaan, maklik (Verken, p.19; Suksesvol, p.23)*	(1)
	1.1.17	A✓	*Onthou, maklik (Verken, p.31; Suksesvol, p.30)*	(1)
	1.1.18	B✓	*Verstaan, matig (Verken, p.13; Suksesvol, p.20)*	(1)
	1.1.19	D✓	*Toepassing, maklik (Verken, p.35; Suksesvol, p.34)*	(1)
	1.1.20	C✓	*Toepassing, matig (Verken, p.27; Suksesvol, p.26)*	(1)

1.2 1.2.1 Stokvel✓ *Onthou, matig (Verken, p.161-162; Suksesvol, p.177-178)*

1.2.2 Onbillike/ onredelike sake/ besigheidspraktyke✓

Onthou, matig (Verken, p.157; Suksesvol, p.174)

1.2.3 Uitsluitings/ Vrystellings/ Vrywaringsklousule✓

Onthou, matig (Verken, p.156; Suksesvol, p.173)

1.2.4 Afkoel (periode)✓ *Onthou, matig (Verken, p.157; Suksesvol, p.174)*

1.2.5 Multivlak/ Stapelvlak bemarking/ Wettige piramideskema✓

Onthou, matig (Verken, p.162; Suksesvol, p.179)

1.2.6 Grysgoedere/ skuilinvoere/ parallelle invoere✓

Onthou, matig (Verken, p.158; Suksesvol, p.176) (6)

1.3 1.3.1 C✓ *Onthou, matig (Verken, p.125; Suksesvol, p.142)* (1)

1.3.2 F✓ *Onthou, matig (Verken, p118; Suksesvol, p.137)* (1)

1.3.3 A✓ *Onthou, matig (Verken p.125; Suksesvol, p.142)* (1)

1.4 A✓
D✓
E✓
G✓
I ✓ (Enige volgorde) (5)

Verstaan, matig (Verken, p.29-34; Suksesvol, p.28-33)

1.5 A✓
C✓
D✓
G✓
I✓
K✓ (Enige volgorde) (6)

Toepassing, matig (Verken, p.106-107; Suksesvol, p.128-131)

[40]

AFDELING B: LANGVRAE

VRAAG 2: DIE VERBRUIKER

2.1 **Noem die dokument wat belowe om toestelle deur die verkoper of die vervaardiger te herstel, vervang of geld terug te betaal, nadat dit gekoop is.**

Geld-terug waarborg/ garansie/ waarborg✓ (1)

Onthou, maklik (Verken, p.158; Suksesvol, p.175)

2.2 **Maak 'n lys van munisipale dienste waarvoor 'n huiseienaar of huishouding moet betaal.**

- Water✓[1]
- Elektrisiteit✓[2]
- Riool/ sanitasie✓[3]
- Afvalverwydering✓[4] (Enige 3) (3)

Onthou, maklik (Verken, p.185; Suksesvol, p.203-205)

2.3 **Noem DRIE maniere om water te bespaar wanneer 'n wasmasjien gebruik word.**

- Gebruik die geskikte watervlak/ gebruik slegs genoeg water vir die hoeveelheid wasgoed.✓[1]
- Was volle ladings wasgoed.✓[2]
- Maak die wasmasjien se filter gereeld skoon.✓[3]
- Gebruik hoë doeltreffende wasmasjiene.✓[4]
- Gebruik voorlaaiers in plaas van bo-laaier wasmasjiene.✓[5]
- Gebruik 'n ekonomiese / korrekte program moontlik.✓[6]
- Gaan lekkasies by pypverbindings.✓[7]
- Gryswater van die wasmasjien kan hergebruik word om die tuin nat te maak/ toilet te spoel/ water van die dubbelbalie kan hergebruik word om 'n ander lading wasgoed te was.✓[8] (Enige 3) (3)

Onthou, maklik (Verken, p.181; Suksesvol, p. 158, 199)

2.4 **Noem VIER maniere om elektrisiteit te bespaar wanneer voedsel gaargemaak word.**

- Beplan maaltye vooraf/ maak meer as een maaltyd op ‘n slag om die beste gebruik van die stoof te maak.✓[1]
- Vermy dit om voedsel teen piektye/ 17:00-20:00✓[2] gaar te maak om kragoplewing (power surges) te vermy.
- Gebruik 'n mikrogolfoond/ konvensionele oond/ induksieplaat/ drukkoker/ lugbraaier ('air fryer') kitskastrol(“instant pot”) omdat hulle minder elektrisiteit as 'n stoof gebruik/ 'n korter gaarmaaktyd het/ gebruik ‘n gas/ parafien/primusstoof.✓[3]
- Pas die grootte van die kastrol by die grootte van die stoofplaat.✓[4]
- Skakel stoofplate/ oond af voordat die gaarmaaktyd voltooid is, om toe te laat dat gaarmaak teen 'n laer hitte voltooi word.✓[5]
- Verminder die hitte sodra die voedsel gekook het en dit sal aanhou om te kook.✓[6]
- Hou die oond se deur toe totdat gaarmaak voltooid is.✓[7]
- Gebruik 'n warmboks/ wondersak (“wonderbag”) om die gaarmaakproses te voltooi.✓[8]
- Maak een kastrol maaltye/ maak meer as een gereg in die oond wanneer dit warm is.✓[9]
- Gebruik 'n ketel om water te kook, omdat dit 50% minder elektrisiteit gebruik as om dit in 'n kastrol, op die stoof te laat verhit/ kook slegs die hoeveelheid wat benodig word.✓[10]
- Sny voedsel in kleiner stukkies omdat dit vinniger sal gaar word.✓[11]
- Kyk of die rubberseël van die oond in 'n goeie toestand is/ nie hitte tydens die gaarmaakproses verloor nie/ maak seker dat toestelle goed instand en skoon gehou word sodat dit doeltreffend kan werk.✓[12] (Enige 4) (4)

Onthou, maklik (Verken, p.174; Suksesvol, p.193)

2.5 2.5.1 **Noem TWEE praktyke wat die meeste swendelskemas in gemeen het.**

- Diefstal✓[1] geld/ geen goedere of dienste word ontvang nie.
- (Diefstal) van persoonlike inligting/ bankbesonderhede✓[2] van 'n niksvermoedende verbruiker.
- Plaas verbruikers onder druk om onmiddellik te reageer.✓[3]
- Verpersoonlik/ tree op soos ‘n egte besigheid. ✓[4]
- Gebruik van tegnologie. ✓[5] (Enige 2) (2)

Verstaan, maklik (Verken, p.159; Suksesvol, p.176-177)

2.5.2 **Verduidelik hoe verbruikers hulself teen aanlyn- swendelary kan beskerm**.

- Waak teen 'werk-van-die-huis- af' swendelskemas wat baie geld belowe.✓[1]
- Moenie iets aankoop/ betaal voordat jy vir enige oënskynlike maatskappy kan begin werk nie.✓[2]
- Maak seker dat die webtuistes waarvan af jy goedere aankoop, wettig/ veilig is/ veiligheidslotte/ sagteware het.✓[3]
- Moenie op 'n e-pos of SMS wat sê dat jy 'n prys/ lotery gewen het, reageer nie.✓[4]
- Moenie finansiële hulp aan enige iemand bied indien jy jou bankbesonderhede moet verskaf nie.✓[5]
- Moenie sagteware van 'n onbetroubare bronne aflaai/ installeer om 'n virus te verwyder nie/ hou 'antigemorspos'/ antivirus sagteware op jou rekenaar op datum.✓[6]
- Vee verdagte/ onbekende/ valse e-posse/ gemorspos uit, sonder om dit oop te maak.✓[7]
- Moenie bankbesonderhede/ persoonlike inligting/ pin/ wagwoorde/ "OTP" (eenslag pin)/ CCV nommer aanlyn verskaf nie.✓[8] Gaan jou bank/ kredietkaartrekeninge gereeld na.✓[9]
- Verander/ kies sterk waagwoorde gereeld om inbraak ("hacking") te vermy.✓[10]
- Indien jy dink dat jy finansiële inligting/ kredietkaartnommer aan 'n swendelaar verskaf het, kontak jou finansiële instelling/ kredietkaart maatskappy onmiddellik.✓[11] (Enige 4) (4)

Onthou, matig (Verken, p.159; Suksesvol, p.177)

2.6 **Gee TWEE redes waarom sommige mense voorlopige belasting betaal.**

- Mense wat voorlopige belasting betaal, ontvang 'n onreëlde inkomste.✓[1]
- Sodat hulle nie vereis word om 'n groot bedrag belasting op een slag te betaal nie.✓[2]
- Hulle inkomste kan nie op 'n maandelikse basis belas word nie omdat dit wissel✓[3] en nie gewaarborg is nie.✓[4]
- Mense wat 'n inkomste van meer as een bron ontvang.✓[5] (Enige 2) (2)

Verstaan, maklik (Verken, p.163; Suksesvol, p.181)

2.7 **Verduidelik waarom saamgestelde rente duurder as enkelvoudige rente is.**

- Saamgestelde rente is duurder omdat rente op die hoof/ oorspronklike bedrag✓[1] gevoeg en dit word ook by geakkumuleerde rente/ rente op datum gevoeg.✓[2]
- In enkelvoudige rente, word daar slegs rente op die hoof bedrag gehef.✓[3] (3)

Verstaan, maklik (Verken, p.166; Suksesvol, p.184)

2.8 **Beskryf die rol wat munisipaliteite moet speel om hul gemeenskappe te help om van oorstromingskade te herstel.**

- Skoon, veilige en vars water te voorsien.✓[1]
- Herstel van enige elektriese probleme wat dalk ontstaan het tydens oorstromings.✓[2]
- Voorsiening van beskutting in gemeenskapsale/ sentrums, vir mense wat hul huise verloor het.✓[3]
- Infrastruktuur soos slaggate en sinkgate wat in hul area mag ontwikkel het, te herstel.✓[4]
- Verseker dat daar behoorlike sanitasie is.✓[5]
- Skoonmaak van stormwaterdreinering om meer oorstroming van strate en erwe te voorkom.✓[6]
- Verwyder/ maak opdrifsels/ rommel/ gemors/ vullis na die oorstrommings skoon.✓[7]
- Daarstelling van vuur en ramp bestuurdienste om lewens te beskerm en te red.✓[8]
- Voorsiening van gesondheidsdienste waar nodig.✓[9] (Enige 5) (5)

Toepassing, matig (Verken, p.183; Suksesvol, p.202)

2.9 **Verduidelik hoe 'n hoë verbruikersprysindeks (VPI) Suid-Afrikaanse verbruikers mag affekteer.**

- Die inflasiekoers✓[1] is op die VPI gebaseer.
- Hoe hoër die inflasiekoers✓[2] hoe minder kan verbruikers met dieselfde hoeveelheid geld koop/ minder besteebare inkomste .✓[3]
- Alle huishoudelike items se pryse sal verhoog✓[4] en hulle meer onbekostigbaar maak.✓[5]
- Sommige verbruikers mag nie in staat wees om vir hul basiese behoeftes te betaal nie.✓[6]
- Die reserwebank gebruik die VPI om die rentekoers vas te stel✓[7] dus sal huishoudings meer rente op hul skuld betaal omdat die rentekoerse hoër sal wees.✓[8]
- Sommige Suid Afrikaners mag op die swartlys geplaas word✓[9] omdat hulle nie kan bekostig om hul skuld te betaal nie.✓[10] (Enige 5) (5)

Toepassing, moeilik (Verken, p.167-168; Suksesvol, p.185)

2.10 **Evalueer die impak wat alternatiewe energiebronne wat tydens beurtkrag deur huishoudings gebruik word, op die omgewing mag hê.**

Die meeste alternatiewe bronne van energie het 'n negatiewe impak op die omgewing.✓[1] Dra by tot aardverwarming.✓[2]

OF

Huishoudings wat sonkrag/ hernubare bronne van energie gebruik, het nie 'n negatiewe impak op die omgewing nie.✓[3] Verminder aardverwarming.✓[4]

(Enige 1)

Positiewe impak
Gas

- Gas is die skoonste fossielbrandstof.✓[5]

Omskakelaars ('Inverters'):

- Geen geraas besoedeling wanneer die gebruik word nie. ✓[6]

Sonenergie

- Dit gebruik die son,✓[7] wat 'n hernubare✓[8] bron van energie is en onskadelik vir die omgewing is.✓[9]
- Daar is geen geraasbesoedeling/ lug besoedeling✓[10] terwyl dit gegenereer word nie.

Negatiewe impak

Gas

- Huishoudings mag gas as 'n alternatiewe bron gebruik, gas veroorsaak lugbesoedeling✓[11] wat skadelik✓[12] vir die omgewing is.
- Gas kan onaangename reuke veroorsaak✓[13] terwyl dit gebruik word.
- Gas is 'n nie-hernubare✓[14] bron van energie.

Omskakelaars ('Inverters')/ Steenkool/ hout vir vuur/ paraffien

- Omskakelaars gebruik elektrisiteit om herlaai te word wat ‘n groot koolstof voetspoor agterlaat✓[15]
- Meer steenkool moet gebrand word om elektrisiteit te produseer.✓[16]
- Die brand van steenkool/ hout vir vuur/ paraffien veroorsaak lugbesoedeling✓[17] omdat dit koolstofdioksied/ chemikalieë afgee wanneer dit gebrand word.✓[18]
- Dit gee ook swaweldioksied af✓[19] 'n gas, wat suurreën skep.✓[20]
- Hulle is almal nie-hernubare✓[21] bronne van energie.
- Afkap van bome vir hout om vuur te maak het ‘n negatiewe effek op die omgewing. ✓[22]

Kragopwekkers (diesel/ brandstof)

- Gebruik brandstof of diesel (ru-olie) wat nie-hernubare✓[23] fossielbrandstowwe is, wat lugbesoedeling veroorsaak✓[24] wanneer dit gebrand word.
- Hulle veroorsaak geraasbesoedeling✓[25] wanneer energie gegenereer word. (Enige 7) (8)

Analisering, moeilik (Verken, p.169-170; Suksesvol, p.190-192)

[40]

VRAAG 3: VOEDSEL EN VOEDING

3.1 3.1.1 **Verduidelik die volgende terme:**

Voedselbymiddels

Natuurlike of chemiese stowwe✓[1] wat doelbewus by✓[2] 'n voedselproduk tydens prosessering of produksie✓[3] gevoeg word om 'n spesifieke funksie te verrig.✓[4]

OF

Stowwe✓[5] wat by voedsel gevoeg word✓[6] om hulle geur/ tekstuur/ smaak/ kleur te preserveer/ verbeter.✓[7] (Enige 3) (3)

Onthou, maklik (Verken, p.92; Suksesvol, p.110)

3.1.2 ***Voedselallergie***

'n Voedselallergie kom voor wanneer die liggaam se immuunstelsel✓[1] verkeerdelik dink dat die proteïene in die voedsel skadelik is✓[2] en daarteen reageer deur teenliggaampies✓[3] teen die proteïene✓ op te bou.

OF

'n Voedselallergie kom voor wanneer die liggaam 'n reaksie het✓[5] wat deur 'n allergeen/ skadelike stof veroorsaak word.✓[6] (Enige 2) (2)

Onthou, maklik (Verken, p.79; Suksesvol, p. 92)

3.2 3.2.1 **Noem die funksies van die volgende voedselbymiddels:**

Stabiliseerders

- Om die tekstuur/ konsistensie/ dikte/ gladheid van voedsel te verbeter.✓[1]
- Om 'n eenvormige dispersie van twee of meer onvermengbare stowwe te behou.✓[2] (Enige 1) (1)

Onthou, maklik (Verken, p.93; Suksesvol, p.113)

3.2.2 **Antioksidante**

Voorkom oksidasie✓[1] van voedsel wat tot galsterigheid,✓[2] verkleuring✓[3] kan lei, en verleng die raklewe.✓[4] (Enige 2) (2)

Onthou, maklik (Verken, p.94; Suksesvol, p.114)

3.3 **Verduidelik die voordele van voedselbestraling.**

- Voedselbestraling vernietig mikroörganismes/patogeniese bakterieë/ ander skadelike organismes.✓1
- Dit voorkom dat voedseloordraagbare siektes voedsel beskadig/ maak voedsel veiliger om te eet.✓2
- Dit vernietig/ deaktiveer organismes wat voedselbederf veroorsaak.✓3
- Dit verleng die raklewe van vrugte en groente/vleis/pluimvee kan vir langer opgeberg word.✓4
- Bestraling vertraag/ beheer uitloop van uie/ knoffel/ aartappels/ rypwording van vrugte.✓5
- Vertraag die rypwording van vrugte, dus verminder dit verliese weens beskadiging tydens vervoer/ opberging.✓6
- Dit vernietig insekte in en op grane/ tropiese vrugte wat ingevoer/ uitgevoer word.✓7 (Enige 4) (4)

Onthou, matig (Verken, p.105; Suksesvol, p.127)

3.4 **Verduidelik die moontlike negatiewe impak van organies gekweekte voedsel op die natuurlike omgewing.**

- Ingevoerde organiese voedsel word per vliegtuig vervoer✓1 wat mag bydra tot besoedeling/ lugbesoedeling✓2 en aardverwarming.✓3
- Die toegelate plaagdoder/ kopersulfied is toksies✓4 vir erdwurms/ vis/ insekte/ voëls/ grond✓5 en veroorsaak waterbesoedeling.✓6
- Meer grond/ land word benodig om organiese voedsel te kweek✓7 as dieselfde hoeveelheid nie-organiese voedsel.✓8
- Meganiese metodes van onkruidbeheer/ brand/ ploeg/ bewerking kan tot groter energieverbruik lei✓9 dus dra dit by tot 'n hoër koolstofvoetspoor.✓10 (Enige 4) (4)

Onthou, matig (Verken, p.104; Suksesvol, p. 126)

3.5 **Beskryf die eienskappe van bulimia nervosa.**

- Herhaaldelike episodes van eetvergrypings (eet groter hoeveelhede voedsel op 'n slag).✓1
- Eet groter hoeveelhede voedsel as wat die meeste mense binne 'n sekere periode, gewoonlik 2 uur, sal eet.✓2
- Die persoon voel dat hy/ sy nie beheer het nie✓3 en nie tydens vergrypingsepisodes kan ophou eet nie.✓4
- Eetvergrypings word gevolg deur lediging of (selfgeïnduseerde braking/ misbruik van lakseermiddels/ dwelms/ urinedrywers/ enemas)✓5 nie-lediging metodes (vas/ oormatige oefening)✓6 om gewigstoename te voorkom/ om gewig te verloor.✓7
- Erge tandheelkundige probleme/ keelseer/ nierprobleme/ edeem/ hardlywigheid/ hoofpyne. ✓8
- Ontevredenheid met liggaamsvorm/ verwronge liggaamsbeeld en/ of liggaamsgewig.✓9
- Geheimsinnig oor eetgewoontes en eetvergruipingsgedrag.✓10

(Enige 4) (4)

Onthou, matig (Verken, p.82; Suksesvol, p.94)

3.6 **Skryf 'n paragraaf om te verduidelik hoe voedseloordraagbare siektes na vars geplukte groente oorgedra kan word.**

Die grond kon deur dieremis wat besmet wees.✓[1] Vars groente nie deeglik gewas/ afgespoel nie✓[2] Dit kon besmet gewees het toe besmette mense die vars geplukte groente hanteer het.✓[3] Kon besmet gewees het indien die groente met besmette water nat gemaak/ besproei is.✓[4] Besmette oppervlakke/ gereedskap/ apparaat kon tydens die pluk/ hantering gebruik word.✓[5] Besmette plae wat op vars geplukte groente sit. ✓[6] Wanneer 'n persoon wat die groente pluk, nie hul hande gewas het nadat die toilet gebruik is nie✓[7] kan die siekte oorgedra word. (Enige 4) (4)

Verstaan, matig (Verken, p.86-88; Suksesvol, p.103,106,108)

3.7 **Beskryf die oorsaak van laktose-intoleransie.**

- Wanneer die liggaam te min/ geen laktase (ensiem) produseer ✓[1] om die laktose✓[2] in melk, af te breek na glukose en galaktose.✓[3]
- Laktose bly onverteerd✓[4] en word na die dunderm vervoer waar dit deur bakterieë gefermenteer word.✓[5] (Enige 4) (4)

Verstaan, matig (Verken, p.79; Suksesvol, p. 93)

3.8 **Verduidelik hoe hierdie feit tot voedselsekerheid mag bydra.**

- Omdat dit goedkoop is, mag dit bekostigbaar✓[1] en toeganklik✓[2] vir baie mense wees.✓[3] Dit mag veroorsaak dat meer mense op 'n daaglikse basis✓[4] toegang tot genoeg✓[5] voedsame voedsel✓[6] mag hê. (Enige 2) (2)

Toepassing, matig (Verken, p.106; Suksesvol, p. 93)

3.9 3.9.1 **Identifiseer TWEE voedselitems uit die maaltydplan wat nie geskik is vir mense wat glutenintolerant is nie.**

- Hawermout✓[1]
- Volkoringtoebroodjie✓[2]
- 'Croutons'✓[3] (Enige 2) (2)

Toepassing, maklik (Verken, p.80; Suksesvol, p. 93)

3.9.2 **Evalueer die geskiktheid van die maaltydplan hierbo vir die bestuur van vetsug.**

Alle maaltye is geskik✓[1] vir die bestuur van vetsug. (1)

- Die maaltydplan bevat DRIE maaltye wat beteken dat maaltye nie oorgeslaan word nie. ✓[2]
- Dit bevat n goeie gesonde ontbyt wat energie verskaf✓[3] en oor-eet/ peusel later in die dag voorkom.✓[4]
- Die middagete is gesond en gebalanseerd.✓[5]
- Aandete is 'n ligte maaltyd waar minder kilojoules benodig word.✓[6]
- Vrugte/ lemoensap/ groente/ slaai vorm deel van 'n gesonde dieet en is ryk in vesel✓[7] wat 'n persoon langer versadig/ vol sal hou en oor-eet sal verminder.✓[8]
- Die ontbyt en middagete bestaan uit volkoringbrood/ hawermout wat ryk in vesel✓[9] is en sal help met gewigsverlies✓[10] deur honger te vertraag.✓[11]
- Volkoringbrood/ hawermout is laag in GI✓[12] en is geskik vir 'n persoon wat gewig wil verloor omdat dit die persoon vir langer vol/ versadig sal hou.✓[13]
- Hoender/ eiers/ fetakaas/ vis is laag in vet, wat sal help met gewigsverlies.✓[14] Hulle bevat proteïene wat in energie omgeskakel kan word, wat help om gewig te verloor.✓[15]
- Die hoender-mayonnaise bevat vet dus dra dit by tot hoë kilojoule/ energie inname/ vetsug.✓[16]
- Gesonde gaarmaakmetodes/ kook/ rooster/ sal nie tot vetsug bydra nie. ✓[17]
- Die maaltydplan is laag in suiker. ✓[18] (Enige 7) (8)

Evaluering, moeilik (Verken, p.82-83; Suksesvol, p. 96-98)

[40]

VRAAG 4: KLEDING

4.1 **Verduidelik die term *retrospektiewe mode.***

Ontwerpers kyk na geskiedenis vir inspirasie✓1 en ontwerp kledingstukke wat soos 'n vroeër tydperk✓2 vertoon.

OF

Klere wat die style van 'n vorige era✓3 naboots.✓4 (2)

Onthou, maklik (Verken, p.51; Suksesvol, p.53)

4.2 **Noem TWEE stadiums in die modesiklus waar verkope laag is.**

- Begin/ loods/ inleiding✓1
- Afname✓2
- Veroudering/ einde✓3 (Enige 2) (2)

Verstaan, matig (Verken, p.49-50; Suksesvol, p.50)

4.3 **Verduidelik die verskil tussen 'n *klassieke mode* en 'n *modegier*.**

Modegier
- 'n Modegier het 'n hoë aanvraag vir 'n kort tydperk/ het 'n kort lewensiklus.✓1
- Dikwels buitensporig/ oordrewe/ pas nie by almal nie.✓2
- Word dikwels in bykomstighede gesien soos juwele/ belts/ sakke.✓3

Klassieke mode
- Klassieke style is tydloos/ bly vir baie seisoene in die mode.✓4
- Eenvoudige lyne/ pas by die meeste mense.✓5
- Gesien in getailleerde/ snyerspakke/ denimbroeke/ T-hemde.✓6 (Enige 4) (4)

Verstaan, matig (Verken, p.49; Suksesvol, p.51)

4.4 **Verduidelik, met voorbeelde, waarom hierdie hemp-rok veelsydig is.**

- Die moue is lank vir koel dae✓1 en dit kan opgerol word vir warm dae.✓2
- Dit kan op gedoen word (meer formeel gedra word) deur serpe/ juwele by te voeg vir werk✓3 of minder formeel vir ontspanningstyd gedra word.✓4
- Katoen kan in die somer en winter gedra word.✓5
- Dit kan by alle liggaamsvorme pas✓6 omdat dit lospassend is.
- Verskillende skoene/ stewels/ sandale✓7 kan met die rok gedra word.
- Kan met oop knoppe, as 'n ligte baadjie gedra word.✓8
- Kan met 'n baadjie/ jas/ juwele/ onderbaadjie gedra word.✓9
- Broeke/ 'leggings'/ 'tights' kan onder dit gedra word.✓10
- 'n Belt✓11 kan bygevoeg word om die fatsoen te verander.
- Die oranje hemp-rok kan met baie verskillende kleure gedra word.✓12

(Enige 6) (6)

Toepassing, matig (Verken, p.56-57; Suksesvol, p.60-63)

4.5 **Bespreek die ekonomiese en omgewingsvoordele van die gebruik van die 'yaga app' om klere te koop en te verkoop.**

Ekonomiese
- Items sal goedkoper/ meer bekostigbaar wees as wat dit nuut, teen die volle/ oorspronklike kleinhandelsprys gekoop word.✓[1]
- Mense kan hul klere verkoop✓[2] en 'n inkomste verdien.✓[3]
- 'n Persoon kan met beperkte finansiële hulpbronne✓[4] in die mode bly.✓[5]
- Dit sal vervoerkoste bespaar omdat 'n persoon nie na die winkels hoef te gaan nie.✓[6]

Omgewings

- Die behoefte vir die vervaardiging van nuwe tekstiele✓[7] word verminder/ minder natuurlike hulpbronne/ water/ grond✓[8] sal gebruik word.
- Die afval op stortingsterreine✓[9] word verminder.
- Minder elektrisiteit/ vervoer word gebruik ✓[10] wat koolstofvrystellings/ koolstofvoetspoor/ lugbesoedeling verminder.✓[11]
- Dit verminder die behoefte vir chemiese stowwe/ kleurmiddels✓[12] wat grondbesoedeling✓[13] veroorsaak. (6)

Analisering, matig (Verken, p.61-63; Suksesvol, p.67-69; Verbruikerskwessie)
LET WEL: Daar moet na beide ekonomiese en omgewingsvoordele gewys word.

[20]

VRAAG 5: BEHUISING EN INTERIEUR

5.1 **Noem EEN metode van betaling, vir huishoudelike toestelle, waar rente gevra word.**

- Krediet(kaart)/ winkelkaart/ winkelrekening✓[1]
- Huurkoop/ afbetalings(verkope)✓[2] (Enige 1) (1)

Onthou, maklik (Verken, p.148; Suksesvol, p.162)

5.2 **Maak 'n lys van faktore wat 'n student behoort te oorweeg wanneer 'n mikrogolfoond vir sy/ haar gehuurde kamer aangekoop word.**

- Maklike hantering✓[1]
- Veiligheid van die toestel✓[2]
- Begroting/ prys✓[3]
- Beskikbare spasie/ ruimte/ grootte✓[4]
- Energie-doeltreffendheid/ watt/ kragverbruik✓[5]
- Sy/ haar gaarmaak/ opwarmingsbehoeftes✓[6]
- Veiligheidsertifisering/ SABS✓[7]
- Waarborg/ geld-terug-waarborg/ garansie✓[8] (Enige 3) (3)

Onthou, maklik (Verken, p.133; Suksesvol, p.152-153)

5.3 **Noem die hoofverskille tussen *voltitelhuiseienaarskap* en *deeltitelhuiseienaarskap*.**

- In voltitelhuiseienaarskap word die koper van die eiendom die wettige eienaar van die hele eiendom,✓[1] die grond en al die strukture daarop.✓[2]
- In deeltitelhuiseienaarskap word eenhede/ dele van 'n gebou individueel besit deur individuele kopers✓[3] en hulle deel eienaarskap van die gemeenskaplike areas.✓[4] (4)

Verstaan, maklik (Verken, p.121-122; Suksesvol, p.139-140)

5.4 **Vergelyk die finansiële voordele van die huur van eiendom, met die finansiële nadele van die koop van 'n eiendom, met 'n huisverband.**

Tabuleer die antwoord soos volg:

FINANSIËLE VOORDELE VAN HUUR VAN 'n EIENDOM.	FINANSIËLE NADELE VAN KOOP VAN EIENDOM MET 'n VERBAND.
• Die huurder betaal 'n vasgestelde bedrag oor 'n jaar/spesifieke tydperk✓[1] en kan dus vooruit begroot. • Die huurder betaal nie grond/ eiendomsbelasting nie.✓[2] • Die huurder is nie verantwoordelik vir die betaling van die instandhouding van die eiendom/ eenheid/ gebou nie.✓[3] • Minder maandelikse uitgawes omdat die huurder nie vir huiseienaarsversekering betaal nie.✓[4] • Maandelikse huur is minder as 'n verband terugbetaling/ goedkoper in die korttermyn.✓[5] • Die huurder kan uit trek/ verhuis indien dit onbekostigbaar word✓[6] nadat kennis gegee was. (Enige 3)	• Verband/ terugbetalingskoste mag binne 'n jaar/ spesifieke tydperk verhoog indien rentekoerse verhoog.✓[7] • Die eienaar betaal grond/ eiendomsbelasting.✓[8] • Die eienaar is verantwoordelik vir die betaling van die instandhouding van die eiendom/eenheid/gebou.✓[9] • Die eienaar betaal die huiseienaarsversekering.✓[10] • Duurder in die korttermyn.✓[11] • Die eienaar moet nog steeds die verband betaal selfs as dit onbekostigbaar word.✓[12] (Enige 3)

(6)

Verstaan, matig (Verken, p.118 and 123; Suksesvol, p.137 and 141)

5.5 **Analiseer die geskiktheid van hierdie kisvrieskas vir Mnr Johannes.**

- Dit sal aan sy behoeftes voldoen omdat dit beide gas en elektrisiteit gebruik. Sy bevrore voedsel sal nie tydens beurtkrag geaffekteer word nie, omdat dit ook gas gebruik.✓1
- Die gebruik van gas is baie goedkoper as elektrisiteit✓2 en hy sal geld bespaar op sy elektriese-rekening.✓3
- Dit is wit in kleur wat dit vir hom maklik sal maak om skoon te maak.✓4
- Die oppervlak op die bokant van die vrieskas kan addisionele werk/ opbergingspasie voorsien.✓5
- Die kisvrieskas is klein genoeg om in sy klein woonstel te pas.✓6 en sal groot genoeg wees om in grootmaat aankope te doen. ✓7
- 'n Ys-vrieskas sal hom beter pas as ‘n kisvrieskas weens beperkte spasie.✓8
- 'n Kisvrieskas is NIE maklik om te bestuur/ skoon te maak/ per hand te ontdooi NIE✓9 omdat 'n bejaarde persoon moet buig en strek/ gebruik meer menslike energie.✓10
- ‘n Gasbottel sal swaar wees vir Mr Johannes om te dra.✓11
- Indien die kisvrieskas onder 'n toonbank staan, is dit nie maklik toeganklik nie.✓12 (Enige 6) (6)

Analisering moeilik (Verken, p134; Suksesvol, p.159)

[20]

VRAAG 6: ENTREPRENEURSKAP

6.1 **Gee DRIE voorbeelde van aanvangskoste vir 'n kleinskaalse besigheid vanaf die huis.**

- Elektrisiteit✓[1]
- Water✓[2]
- Grondstowwe✓[3]
- Skryfbehoeftes✓[4]
- Brandstof/ vervoer/ afleweringskoste✓[5]
- Huur✓[6]
- Administratiewe koste/ telefoon/ selfoon/ internet✓[7]
- Lisensie/ registrasiekoste✓[8]
- Gereedskap✓[9]
- Skoonmaakkoste/ skoonmaakmiddels/ instandhouding✓[10]
- Arbeid/ lone/ salarisse✓[11] (Enige 3) (3)

Onthou, maklik (Verken, p.36; Suksesvol, p.35)

6.2 **Noem DRIE faktore wat die doeltreffende produksie van gehalte produkte beïnvloed.**

- Beplanning✓[1]
- Nakoming van spesifikasies✓[2]
- Gehaltebeheer✓[3]
- Netjiese werksplek✓[4]
- Higiëne van werkers✓[5]
- Noukeurige beheer van finansies✓[6]
- Voorraadbeheer✓[7] (Enige 3) (3)

Onthou, maklik (Verken, p.15-19; Suksesvol, p.21-23) (CAPS)

6.3 **Gee redes waarom 'n finansiële uitvoerbaarheidstudie uitgevoer word.**

- Om die sterkpunte✓[1] en swakhede✓[2] van 'n bestaande besigheid/ 'n nuwe besigheid idee te ontdek.
- Om vas te stel of die besigheid 'n sukses sal wees✓[3] nadat die totale koste en waarskynlike inkomste/ wins in aanmerking geneem was.✓[4]
- Sal die entrepreneur help om objektief te besluit of hy/ sy met 'n besigheid idee voort te gaan.✓[5]
- Sal help om te identifiseer hoe die besigheid idee verander/ aangepas kan word om winsgewendheid te verseker.✓[6]
- Om te bereken hoeveel aanvangskapitaal benodig word✓[7] waar dit verkry kan word en die tipe opbrengs/ wins op belegging.✓[8]
- Om die kosprys te bereken✓[9] en die verkoopprys✓[10] van die produk te bepaal. (Enige 3) (3)

Onthou, matig (Verken, p.35; Suksesvol, p.35)

6.4 **Gee DRIE eienskappe van ekovriendelike verpakkingsmateriale.**

- Bioafbreekbaar✓[1]
- Herbruikbaar✓[2]
- Herwinbaar✓[3]
- Op 'n energiedoeltreffende manier vervaardig✓[4]
- Lae koolstofvoetspoor/ kweekhuis effek/ min skade aan die omgewing✓[5]

(Enige 3) (3)

Verstaan, matig (Verken, p.27-28; Suksesvol, p.26)

6.5 **Verduidelik die voordele van die gebruik van plaaslike grondstowwe vir 'n kleinskaalse besigheid.**

- Dit vestig 'n goeie verhouding met die verskaffers.✓[1]
- Grondstowwe sal maklik beskikbaar wees.✓[2]
- Dit verminder vervoerkoste.✓[3]
- Mag goedkoper wees.✓[4]
- Verminder vertragings in produksie.✓[5]
- Dit stimuleer die plaaslike ekonomie.✓[6]
- Dis meer omgewingsvriendelik weens 'n laer koolstofvrystelling.✓[7]
- Plaaslike voedselprodukte is vars/ het 'n beter geur/ smaak.✓[8] (Enige 4) (4)

Verstaan, matig (Verken, p.13; Suksesvol, p.19-20)

6.6 **Verduidelik waarom dit vir 'n besigheid belangrik is om kliëntenavrae of klagtes onmiddellik te hanteer.**

- Vinnige reaksie teenoor kliënte se navrae en die aanspreek van kliënte se klagtes/ behoeftes/ om na kliënte te luister, sal hulle ondersteuning verseker en hul lojaliteit in stand hou.✓[1]
- Dit is noodsaaklik vir die besigheid om te verseker dat sy kliënte se behoeftes vervul word.✓[2] Gelukkige kliënte moedig verkope aan deur (mondelikse kommunikasie) 'word-of-mouth'/ ongelukkige kliënte beteken moontlik geen verkope en geen wins nie.✓[3]
- Deur klagtes van kliënte te ontvang en vinnig daaraan aandag te skenk kan die besigheid/ produkte/ diens verbeter.✓[4] As gevolg kliëntenavrae kan 'n besigheid aanpassings maak om te groei.✓[5] (Enige 3) (3)

Verstaan, matig (Verken, p.24-25; Suksesvol, p.25)

6.7 6.7.1 **Maak 'n lys van die inligting wat op die verpakkingsetiket van die gebakte produkte ingesluit behoort te word.**

- Naam van die produk✓[1]
- Naam van vervaardiger✓[2]
- Handelsnaam/ merk/ embleme✓[3]
- Adres/ besonderhede van vervaardiger ✓[4]
- Land van oorsprong✓[5]
- Bestanddele✓[6]
- Opberginstruksies✓[7]
- Voedingsinligting✓[8]
- Gewig/ massa/ volume/ hoeveelheid/ grootte✓[9]
- Prys/ pryskode✓[10]
- Allergene✓[11]
- Datumstempels✓[12] (Enige 4) (4)

Onthou, maklik (Verken, p.24; Suksesvol, p.29)

6.7.2 **Noem TWEE menslike vaardighede wat vir Njabulo gehelp het om sy besigheid te begin.**

- Bak-vaardighede✓[1]
- Tegnologiese vaardighede (internet)✓[2]
- Bemarkingsvaardighede✓[3]
- Bestuursvaardighede✓[4] (Enige 2) (2)

Toepassing, matig (Verken, p.10; Suksesvol, p.17)

6.7.3 **Verduidelik waarom dit vir Bakers Creationz belangrik is om gereelde instandhouding van sy tweedehandse toerusting te doen.**

- Dit voorkom dat dit tydens produksie onklaar raak✓[1] en bespaar tyd.✓[2]
- Dit verseker deurlopende produksievloei.✓[3]
- Dit verminder herstelwerk,✓[4] ongeskeduleerde/ instandhouding✓[5] en verhoog die lewensduur van die gereedskap.✓[6]
- Dit bespaar geld vir die besigheid omdat produksie nie stop/ nie onderbreek word nie.✓[7]
- Dit voorkom ongelukke in die werkplek/ vir die veiligheid van werkers.✓[8] (Enige 3) (3)

Verstaan, maklik (Verken, p.24; Suksesvol, p.25)

6.7.4 **(a) Bereken die wins wat Pick n Pay op elke pakkie sneeuballetjies (snowballs) sal maak.**

R 16.00 x 70%✓[1] = R 11.20✓[2] (2)

Toepassing, matig (Verken, p.38; Suksesvol, p.39)

(b) Bereken Pick n Pay se verkoopprys vir elke pakkie sneeuballetjies (snowballs).
Toon ALLE berekeninge.

R 16.00 + R 11.20✓[1] = R 27.20✓[2] / R27.20✓[3]✓[4] (2)

Toepassing, matig (Verken, p.38; Suksesvol, p.39)

6.7.5 **Analiseer die geldigheid van die stelling hierbo.**

- Hy het gebruikte toerusting van bakkerye wat sluit, teen 'n goedkoper prys✓[1] gekoop✓[2] in plaas van om splinternuwe toerusting teen 'n duurder prys te koop.✓[3] Hy het dus ekstra kontant beskikbaar gehad om vir ander behoeftes te betaal.✓[4]
- Hy het die besigheid uit sy eie kombuis begin✓[5] en hoef nie huur te betaal nie.✓[6]
- Hy het sy eie aflewering gedoen✓[7] wat hom geld bespaar het deur nie afleweringspersoneel in diens te neem nie.✓[8]
- Op skooldae het sy produkte goed verkoop✓[9] omdat hy plaaslike skole van koeke, muffins en kolwyntjies voorsien het en het kinders gehad wat vir die besigheid verkope gedoen het.✓[10]
- Bestelling het in gevloei✓[11] wat sy kontantvloei verhoog het.
- Deur die wins te spaar,✓[12] het sy kontantvloei verhoog.
- Deur taxi's vir aflewering te gebruik✓[13] was die bedryfskoste laag✓[14] wat ook die kontantvloei verhoog het.
- Die besigheid verskaf 191 kleinhandel reus/ Pick n Pay verkooppunte✓[15] in twee verskillende provinsies van 12 000 verskeie gebakte produkte✓[16] wat die kontantvloei drasties verhoog.✓[17] (Enige 8) (8)

Analisering, moeilik (Verken, p.40; Suksesvol, p.42)

[40]

TOTAAL AFDELING B: 160
GROOTTOTAAL: 200

Kopiereg voorbehou